

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisning på yr-
kesprogram vid Viskastrandsgymnasiet i Borås
kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om skolan

Bakgrund till projektet

Frågeställning

Resultat

Syfte

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram under hösten 2013 och våren 2014. Granskningen vid Viskastrandsgymnasiet i Borås kommun ingår i detta projekt. På Viskastrandsgymnasiet granskades undervisningen i årskurs 2 på fordons- och transportprogrammets inriktning transport.

Viskastrandsgymnasiet besöktes den 22-24 oktober 2013. Ansvariga inspektörer har utredare Henrik Frykman, jurist Magnus Jonasson och undervisningsrådet Sven-Olof Lundin varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar kring de eventuella utvecklingsområden och särskilt väl fungerande exempel som identifierats. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisning vid yrkesprogram genomförs i ytterligare 63 kommunala och fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som har ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda rapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Viskastrandsgymnasiet

Viskastrandsgymnasiet är en kommunal gymnasieskola belägen i Borås kommun. Skolan har cirka 850 elever och är indelad i fyra skolenheter. Skolenhet A, som leds av en rektor, består av två program: hantverksprogrammet inriktning finsnickeri (11 elever) och fordons- och transportprogrammet (191 elever). På fordons- och transportprogrammet erbjuds samtliga inriktningar; godshante-

ring, karosseri och lackering, lastbil och mobila maskiner, personbil samt transport. I den granskade årskurs 2 på fordons- och transportprogrammets inriktning transport går 26 elever. Enligt rektorn är inriktningen den som har flest sökande på programmet och därmed också högst intagningspoäng.

Bakgrund till projektet

Elever som har avbrutit sina studier har många gånger upplevt att de inte varit delaktiga i beslut om arbetssätt och arbetsformer i skolarbetet och det som de har förväntats göra i skolan har inte stämt överens med vad de själva velat. Enligt forskningen blir elever mer studiemotiverade när de upplever att de själva kan vara delaktiga i att utforma undervisningen och dess innehåll. Själständighet och ansvar för den enskilda eleven betonas i skollagen och i läroplanen. Forskningen visar även att eleverna upplever det som mer motiverande och mer meningsfullt med yrkesämnena då de själva kan identifiera sig som exempelvis en blivande kock eller mekaniker och att de får arbeta med något "som är på riktigt". Yrkesämnena kan också fungera som en ingång till motivation och självförtroende också för de gymnasiegemensamma ämnena. I arbetet med yrkesämnena kan eleverna också mer tydligt se behov av att få kunskaper i gymnasiegemensamma ämnen exempelvis för att kunna räkna ut måtten på något som ska tillverkas. Lärande underlättas om det integreras med det som ska läras, exempelvis att öva matematik genom att praktisera i autentiska situationer.

Lärarna har en central roll i att, medvetet eller omedvetet, påverka elevernas motivation och självbild. Det är inte ovanligt att elever på yrkesprogram har erfarenheter från stödundervisning i grundskolan, vilket medför en risk för att eleverna uppfattar sig själva som avvikande och har låg tilltro till sina egna prestationer. För elever som har tidigare negativa erfarenheter är det extra viktigt att inte försättas i situationer där de misslyckas igen. Istället gynnas elevernas självförtroende av att de får känna att de lyckas och få bekräftelse på sin progression. Därför är det viktigt med tydlig och löpande återkoppling.

Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av. Elever på yrkesprogrammen har ofta relativt låga meritvärden från grundskolan, något som kan vara en indikation på att

eleverna inte fått tillräckligt stöd eller motiverats i tillräcklig omfattning under tidigare studieår och att det därför i denna elevgrupp finns stödbehov, bristande motivation och negativa erfarenheter från tidigare studier. Skolverket har påtalat att stödinsatser ofta sätts in för sent. Det konstateras att särskilt stöd främst ges i gymnasiegemensamma ämnen¹, men sällan i programgemensamma ämnen vilket också bekräftas av erfarenheter från Skolinspektionens sammanhållna tillsyn av utbildningsföretag.

Frågeställning

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

För att besvara den övergripande frågeställningen utgår Skolinspektionen från nedanstående underfrågor:

- Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?
- Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?
- Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?
- Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda bedömningsområden har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i undervisningen på yrkesprogram och identifierat två prioriterade utvecklingsområden och ett särskilt väl fungerande inslag på den granskade skolenheten. Dessa beskrivs nedan.

¹ I Gy11 har begreppen gymnasiegemensamma ämnen och programgemensamma ämnen ersatt tidigare begreppen kärnämnen och karaktärsämnen.

Utvecklingsområden

Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?

BEHOV AV MER SYSTEMATISERADE UPPFÖLJNINGAR AV UNDERVISNINGEN

Av intervjuer med elever framkommer att lärarna vid den granskade inriktningen på Viskastrandsgymnasiet arbetar aktivt med att för eleverna presentera och förklara examensmål, mål i ämnesplaner och kunskapskrav. Enligt läroplanen är det en förutsättning att eleverna ska ges möjlighet att utöva inflytande på utbildningen. De intervjuade eleverna upplever i hög utsträckning att de vet vart de är på väg och vad som krävs för ett visst betyg. De säger sig bara undantagsvis ha blivit överraskade av betyg de har fått hittills under utbildningen, vilket kan ses som ett uttryck för att lärarna har jobbat aktivt med att klargöra vad som krävs.

Däremot är eleverna jämförelsevis mindre positiva när det gäller deras möjligheter till inflytande över undervisningen. Visserligen uttrycker eleverna, såväl i intervjuer som i den enkät Skolinspektionen har genomfört, att de har tämligen goda möjligheter att påverka arbetssätt och arbetsformer i undervisningen; allt ifrån huruvida man vill jobba enskilt, i par eller i grupp till om man vill redovisa muntligt eller skriftligt. Däremot tycker de intervjuade eleverna att de har begränsade möjligheter att påverka innehåll i undervisningen (även om de kan återge vissa exempel också på detta). Det gäller framförallt undervisningen i gymnasiegemensamma ämnen, där eleverna upplever att det är läraren som relativt ensidigt bestämmer undervisningens innehåll. De utsagorna får också stöd av den enkät som Skolinspektionen har genomfört. Nästan hälften av de svarande eleverna tycker att det stämmer dåligt att deras lärare i gymnasiegemensamma ämnen ger dem möjlighet att påverka vad de ska jobba med under lektionerna.

Mot detta står delvis utsagor från lärarna själva som berättar om hur de jobbar med inflytande, samt också de lektionsobservationer som Skolinspektionen har genomfört, där det syns flera goda exempel på hur elever har möjlighet att påverka både undervisningens innehåll samt arbetssätt och arbetsformer. Ett gott exempel på det är när eleverna under en lektion i ämnet transportteknik jobbar

med ett tiotal olika moment; allt ifrån att övningsköra person- och lastbil till att göra säkerhetskontroller och packa om en lastbil. Här har eleverna stora möjligheter att själva välja vad de vill göra och om de vill jobba i par, grupp eller enskilt.

Ytterligare ett sätt att ge eleverna möjlighet att utöva inflytande över undervisningen är att låta dem utvärdera den. I Skolinspektionens enkät tycker nästan hälften av eleverna att det stämmer dåligt att deras lärare i gymnasiegemensamma ämnen regelbundet frågar dem vad de tycker om undervisningen. Intervjuer med elever bekräftar den bilden. Eleverna uppger att de generellt, oavsett om det gäller gymnasiegemensamma ämnen eller karaktärsämnen, sällan tillfrågas om vad de tycker om undervisningen. De kan påminna sig någon gång då de tillfrågats om att fylla i en enkät och möjligtvis också att en lärare någon gång ställt frågan i klassrummet: "Men då räcker det att någon svarar att det är ok, sedan går läraren vidare". Eleverna kan inte vid något tillfälle påminna sig att de har fått någon återkoppling på resultaten av en utvärdering av undervisningen.

De intervjuade lärarna beskriver ett sinsemellan olikartat sätt att arbeta med utvärderingar av undervisningen. Någon säger sig ofta ställa muntliga frågor till eleverna om vad de tycker, medan andra beskriver hur de – oftast i slutet av en kurs – låter eleverna fylla i en skriftlig enkät. Rektorns uppfattning är att lärarna hittills utvärderat undervisningen på olika sätt. Skolenheten fick emellertid kritik av Skolinspektionen i den tillsyn som genomfördes under sensvåren 2013, för bristande utvärderingar. Till följd av det har enheten till Skolinspektionen redovisat hur de, som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet, från och med nu ska arbeta mer enhetligt med att utvärdera undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att arbetet med att hos eleverna förankra mål och krav med utbildningen är av god kvalitet vid den granskade utbildningen vid Viskastrandsgymnasiet. När det gäller elevernas möjlighet till inflytande över undervisningen är bilden inte helt entydig och därmed svårbedömd. Däremot visar granskningen att lärarna jobbar på ett olikartat och osystematiskt sätt med att låta eleverna utvärdera undervisningen.

Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

BEHOV AV UTVECKLAD LÄRARSAMVERKAN

Enligt läroplanen ska lärarna samverka med varandra för att nå utbildningens mål. Rektorn har, också enligt läroplanen, ett särskilt ansvar för att lärare i olika kurser samverkar så att eleverna får ett sammanhang i sina studier. Det finns flera goda exempel från den granskade inriktningen vid Viskastrandsgymnasiet på hur lärarna samverkat för att finna beröringspunkter mellan ämnen och "färga in" undervisningen, i syfte att motivera eleverna och skapa samband. Ett sådant exempel gäller ett moment avseende hydraulik. Här har lärare i karaktärsämnen samverkat med läraren i naturkunskap. I syfte att få eleverna att se meningsfullhet i naturkunskap, förlades den inledande delen av momentet hydraulik till undervisningen i naturkunskap. På samma sätt har lärare i idrott och hälsa samverkat med karaktärsämneslärare kring ergonomi. En karaktärsämneslärare beskriver det som att "Vi kopplar den delen i idrotten, tillbaka till transport så eleverna ser vikten av att röra sig rätt, kliva i och ur lastbilen rätt, äta och sova rätt". Eleverna bekräftar att de har jobbat på det sätt som lärarna beskriver.

Eleverna berättar också om hur de i till exempel ämnet engelska har arbetat med lastbilstermer på engelska och hur de i ämnet matematik har arbetat med fordonsmatematik; t.ex. med att räkna ut radien på däck och stoppsträckor för lastbil. Eleverna berättar också att de inte sällan får göra matematiska beräkningar i undervisningen i karaktärsämnen, vilket bekräftas av de lektionsobservationer som Skolinspektionen har genomfört. De lärare som Skolinspektionen har intervjuat beskriver ytterligare exempel och uppger att kopplingar till den valda yrkesutgången är en framgångsfaktor när det gäller att motivera eleverna, framförallt i de gymnasiegemensamma ämnena. En lärare i karaktärsämnen beskriver hur det t.ex. kan handla om att få eleverna att förstå vikten av att som lastbilsförare kunna läsa ordentligt: "Att läsa handböcker och manualer kan vara supersvårt – ofta är det så att om eleverna inte kan tre ord i en mening, så hoppar de över den – och då kan det gå väldigt galet", beskriver läraren och fortsätter: "Problemet kan vara att det ofta är först när eleverna har läst en bra bit på utbildningen som de ser kopplingen mellan till exempel matematik och deras praktiska arbete".

Av den enkät som Skolinspektionen har genomfört med elever i årskurs 2 på det granskade programmet, framgår att bara två procent tycker att påståendet att deras lärare i karaktärsämnen får undervisningen att kännas meningsfull för elevernas valda inriktning stämmer dåligt. Motsvarande siffra för de gymnasiegemensamma ämnena är 55 procent. Skolinspektionens intervjuer med elever vid den granskade inriktningen bekräftar den bilden. Eleverna uppger samstämmigt att de har svårt att se relevansen av flera av de gymnasiegemensamma ämnena och att de inte upplever att deras lärare i tillräcklig utsträckning försökt motivera varför de ska läsa dessa ämnen: "Frågar vi så svarar de att det har att göra med allmänbildning", uppger eleverna.

Samtidigt finns det strukturella och organisatoriska hinder för en mer utvecklad lärarsamverkan vid Viskastrandsgymnasiet. Ett sådant hinder är dubbellokaliseringen, som innebär att all undervisning i gymnasiegemensamma ämnen äger rum vid det i Borås centralt belägna Viskastrandsgymnasiet, medan i princip all undervisning i karaktärsämnen är lokaliserad till ett industriområde flera kilometer utanför Borås. Lärarna uppger själva att dubbellokaliseringen gör det svårt för dem att hitta tillfällen att träffas. Därutöver ingår några utav de lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen på den granskade inriktningen inte i programarbetslaget för fordons- och transportprogrammet, eftersom de har merparten av sin undervisning vid något annat program och därmed tillhör det programarbetslaget. Lärarna uppger själva i intervjun med Skolinspektionen att de ser en stor utvecklingspotential när det gäller samverkan dem emellan.

Samtidigt bekräftar lärarna det som rektorn uppger angående samverkan; att rektorn har initierat flera åtgärder till följd av det föreläggande rörande brister i lärarsamverkan som skolenheten fick vid Skolinspektionens tillsyn sen våren 2013. Bland annat har en förstelärare tillsatts, med utpekat ansvar för att främja lärarsamverkan och sprida goda arbetssätt. I syfte att öka lärarnas inbördes förståelse för varandras ämnen och beröringspunkter dem emellan har ett arbete också inletts där lärarna träffas parvis och presenterar sina kurser för varandra. I samma syfte kommer också kollegiala auskultationer att genomföras under läsåret. Rektorn uppger att dessa insatser bara är i sin begynnelse och

att det inte går att förvänta sig att redan nu se tydliga effekter på lärarsamverkan.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarsamverkan vid den granskade inriktningen på fordons- och transportprogrammet vid Viskastrandsgymnasiet behöver utvecklas, i syfte att i ökad utsträckning finna beröringspunkter mellan ämnen och därigenom placera kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang och få dem att uppleva ett sammanhang i studierna.

Väl fungerande inslag

Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?

AKTIVT ARBETE MED FORMATIV BEDÖMNING

De kommunala skolorna i Borås kommun har i flera år arbetat med ett projekt benämnt Bedömning för lärande. På Viskastrandsgymnasiet syns flera goda effekter av det här projektet, när det gäller formativ bedömning. Lärarna jobbar till exempel enhetligt och konsekvent med att förankra kunskapskraven hos eleverna och att låta dem utvärdera sig själva utifrån detta. En sannolik effekt av det är att de elever som Skolinspektionen har intervjuat uppger att betyg bara undantagsvis kommer som en överraskning. Eleverna berättar att de i samtliga ämnen, inför utvecklingssamtalet, gör en självskattning på den lärplattform skolan använder sig av. Det här arbetet bedrivs systematiskt och likartat, oavsett lärare och ämne.

Eleverna uppger också att lärarna är bra på att ge framåtsyftande, formativa framåtsyftande bedömningar, som inte bara summativt redogör för hur eleven ligger till, utan i än högre grad tar sikte på hur eleven kan utvecklas vidare. Från lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena kommer feedback oftast över lärplattformen, medan lärarna i karaktärsämnena oftare ger muntlig återkoppling. Vid de observationer av undervisning i karaktärsämnena som Skolinspektionen har genomfört syns flera exempel på detta: lärarna har löpande avstämningar med eleverna som syftar till att låta eleverna utvärdera den egna insatsen och diskutera med dem hur de kan ta sig vidare. Enligt elever och lärare

förekommer också vissa mer begränsade inslag av strukturerad kamratbedömning.

Syfte med projektet

Det övergripande syftet med Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är att granska kvaliteten i skolväsendet och bidra till utveckling genom att lyfta fram viktiga utvecklingsområden.

Med hjälp av kvalitetsgranskningarna studerar Skolinspektionen olika delar av skolornas arbete mer ingående. Granskningarna utgår från läroplanens mål och riktlinjer och inriktas mot olika kvalitetsaspekter. Det kan till exempel gälla undervisningens innehåll och form i ett skolämne, arbetet med uppföljning och bedömning av elevernas kunskaper eller rektorens roll som pedagogiska ledare.

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan.

En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Under hösten 2013 och våren 2014 granskar Skolinspektionen kvaliteten på undervisningen på gymnasieskolans yrkesprogram vid 64 skolor i landet.

Metod och material

Granskningen har avgränsats till en klass i årskurs 2 på det aktuella programmet och inriktningen. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av schema, klasslista och poängplan för den aktuella klassen samt protokoll från skolans lokala programråd. Rektor på det granskade programmet har också besvarat en verksamhetsredogörelse. Utöver detta har en enkät genomförts med elever vid det granskade programmets årskurs 2. I samband med besöket har inspektörerna tagit del av gällande åtgärdsprogram, betygskatalog och individuella studieplaner i den aktuella klassen.

Vid besöket har lektioner i ämnena naturkunskap samt transportteknik besökts. Företrädare för elever och lärare har intervjuats samt rektor, studie- och yrkesvägledare och den del av elevhälsan som är involverad i frågor om särskilt

Rapport

2013-12-09

11 (11)

Dnr 400-2013:2457

stöd. Besöket har avslutats med en muntlig återkoppling till rektorn om de preliminära resultaten av granskningen. Rektorn har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.